

[B] **EEN NEIGING TOT GROTE VERHALEN.
HET LEVEN VAN PIETER JELLES TROELSTRA**

In 2010 is het honderdvijftig jaar geleden dat de Nederlandse, sociaaldemocratische voorman Pieter Jelles Troelstra (1860-1930) geboren werd. Dat wordt herdacht met de publicatie van zijn biografie, waaraan auteur Piet Hagen zeven jaar werkte. Troelstra was medeoprichter van de Sociaal Democratische Arbeiderspartij (SDAP) in 1894, en vervolgens bleef hij dertig jaar lang aan het roer van de partij staan. In Nederland is Troelstra vooral bekend vanwege zijn oproep tot revolutie in november 1918, een gebeurtenis die de geschiedenis is ingegaan als “de vergissing van Troelstra”. Verder kent men zijn huwelijk en scheiding met Sjoukje Bokma de Boer (de kinderboekenschrijfster Nynke van Hichtum) en de mislukte poging tot regeringsdeelname in 1913. De nu verschenen biografie van Troelstra gaat niet alleen in op die ‘hoogtepunten’ van Troelstra’s leven. Piet Hagen schetst in het vuistdikke *Politicus uit hartstocht. Biografie van Pieter Jelles Troelstra* op uitgebreide wijze de diverse kanten van het leven van de socialistische politicus. Troelstra was een kleurrijke man en zijn leven levert een biografie op met daarin voor ieder wat wils. Terugkerende woorden zijn ‘hartstocht’ en ‘emotie’, zowel in positieve als in negatieve zin.

Troelstra’s vroegste jaren, in Friesland, komen uitgebreid aan bod. Hier ligt de basis van zijn liefde voor de Friese taal en het Friese volk, en daarmee leert de lezer de inspiratiebronnen van de latere politicus kennen. Die waren vooral literair: de jonge Troelstra wilde het liefst dichter worden, romantisch dichter. En hij dichtte niet onverdienstelijk: er verschenen diverse bundels van hem. Hoe centraal

het dichtwerk stond in Troelstra’s leven, heeft Hagen aangegeven door de tekst van de biografie regelmatig te illustreren met enkele regels uit Troelstra’s werk – uiteraard in het Fries. Zo krijgt de lezer echt gevoel bij de taal waarvan Troelstra zich het liefst bediende – weliswaar nadat hij het zichzelf had moeten aanleren, Troelstra sprak oorspronkelijk slechts het ‘minderwaardige’ Stadsfries van Leeuwarden. Het blijkt bovendien dat Troelstra ook later in zijn leven nog erg betrokken was bij de Friese literatuur.

Troelstra was niet alleen romantisch dichter, hij had ook gevoel voor humor. Zo trok hij langs de gehuchten op het Friese platteland om als waarzegster Foekje fan Heech meisjes de toekomst te voorspellen. Tijdens zijn studententijd in Groningen, waar hij rechten ging studeren, kwam Troelstra’s neiging om aandacht naar zich toe te trekken nog meer naar boven. Hij trad regelmatig op als acteur tijdens studentenavonden, of hij parodieerde in een toespraak op straat de socialist Ferdinand Domela Nieuwenhuis. Daarbij was hij niet vies van een borreltje, om het plezier nog wat te verhogen. Troelstra was ook niet zuinig aangelegd. Hij sloot diverse leningen af die hem de rest van zijn leven in de weg zouden zitten.

Tijdens zijn studententijd legde Troelstra ook de basis voor zijn latere leven. Hij begon actief te worden als journalist en ging zich interesseren voor de arbeiderskwestie. Zijn liberale achtergrond, die hem door zijn vader was meegegeven, kreeg in het laatste studiejaar steeds socialere trekjes. Op het bal van zijn studentenvereniging ontmoette Troelstra Sjoukje Bokma de Boer, in wie hij direct een geestverwant zag. Niet lang daarna, in 1885, verloofden ze zich. Het huwelijk zou met vele ups maar vooral downs twintig jaar standhouden. Sjoukje was veel ziek en moest vaak rusten of kuren, al dan niet in het buitenland. Na de scheiding trouwde Troelstra opnieuw, een huwelijk dat in stand bleef tot zijn overlijden.

Samen met Sjoukje zette Troelstra zijn eerste stappen op het socialistische toneel. Steeds opnieuw werden ze geraakt door de toestand van de arbeidersklasse en steeds duidelijker werd het besef dat ze daar iets aan wilden doen. Troelstra’s eerste contacten met het Nederlandse socialisme verraadden niet direct de grote rol die hij er later in zou spelen. Hij schreef een sollicitatiebrief aan

Troelstra

Prentbriefkaart van Pieter Jelles Troelstra,
foto Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis.

Domela Nieuwenhuis waarin hij zulke hoge looneisen stelde dat hij niet eens in overweging werd genomen. Iets later, rond 1893, brak de al sluimerende strijd tussen de 'oude beweging' van de revolutionairen (met Domela) en de 'nieuwe beweging' van de parlementair socialisten in volle hevigheid los. Troelstra was in 1894 een van de twaalf 'apostelen' die de Sociaal Democratische Arbeiders Partij oprichtten, maar hij was niet bij voorbaat de leider van de nieuwe partij. Hij was 'maar' een van de twaalf.

Vanaf dat moment lijkt Troelstra's leven, zoals door Hagen beschreven, een aaneenschakeling van activiteiten op politiek gebied. Hagen beschrijft elke stap die Troelstra zette. Troelstra wordt afgeschilderd als een knap laverend politicus, in contrast met de eigenwijze Domela. Hij richtte kranten op, schreef brochures, gaf lezingen overal in het land. Hij was een geliefde spreker, vanwege zijn charisma en enthousiasme in contact met de arbeiders. Troelstra

komt in zijn politieke werk naar voren als een harde en toegewijde werker. Als hij overtuigd was van een zaak, dan ging hij ervoor. Maar daardoor raakte hij ook regelmatig overwerkt en overspannen, had hij last van instortingen en 'zenuwzaktes'. Dit gebeurde dikwijls op belangrijke momenten, zoals in 1913, toen er sprake van was dat de SDAP mee zou kunnen regeren. Troelstra was afwezig op belangrijke vergaderingen en was slecht in staat de situatie in te schatten. Hij hield vast aan het uitgangspunt van de Internationale, dat meeregeren slechts was toegestaan in tijden van nood. Dit leverde een conflict op met de rest van de partijleiding. Overigens blijkt uit *Politicus uit hartstocht* steeds opnieuw dat onderlinge ruzies en discussies bij de socialisten rond 1900 gemeengoed waren. Dat resulteerde soms in afscheidingen (de SDAP zelf, en in 1909 scheidden de communisten zich af), maar het lijkt ook een wezenlijk onderdeel van de cultuur van het socialisme te zijn.

Troelstra was niet alleen een nationaal opererend politicus die een lange en gewaardeerde carrière had in de Tweede Kamer (met onderbrekingen van 1897 tot 1925). Hij was ook actief op het internationale toneel. Troelstra was een grote bewonderaar van de Duitse sociaaldemocratie en hij was actief in de Tweede Internationale. De periode 1914-1918 wordt door Hagen gekenmerkt als het “hoogtepunt in [Troelstra’s] politieke loopbaan”. De sociaaldemocraten haalden met de pacificatie het algemeen kiesrecht binnen en Troelstra speelde een rol in de internationale vredesactie en de conferentie van Stockholm in 1917. Tijdens de Eerste Wereldoorlog kon Troelstra zich eindelijk echt als internationale socialist bewijzen, zo lijkt Hagen te suggereren: Troelstra heeft “tenminste een poging gewaagd de vrede te bevorderen”. Dat die poging mislukte en daarnaast resulteerde in ruzie met de Belgische secretaris van het Internationaal Socialistisch Bureau, Camille Huysmans, en in wantrouwen bij diverse socialistische partijen vanwege Troelstra’s blijvende contacten met de Duitse sociaaldemocraten, lijkt van minder belang voor Hagen.

Politicus uit hartstocht staat in één lijn met biografieën van andere Nederlandse socialisten zoals Ferdinand Domela Nieuwenhuis (door Jan Meyers) en Willem Hubert Vliegen (Jos Perry). Eerdere biografen van Troelstra strandden op de hoeveelheid te onderzoeken materiaal. Hagen is daarvoor niet teruggedeinsd. Hij heeft zelfs nog nieuw materiaal gevonden over het eerste huwelijk van Troelstra, hoewel deze brieven van Sjoukje aan de Zwitserse pedagoog Paul Geheeb geen echt nieuw licht werpen op haar relatie met Troelstra.

In de inleiding van *Politicus uit hartstocht* geeft Hagen aan dat hij zichzelf in de biografie op de achtergrond wil houden. Hij wil de lezer informatie geven, zodat die zelf tot een oordeel kan komen. En Hagen heeft ontzettend veel informatie bijeengebracht. Het boek bevat bovendien niet alleen anekdotes over Troelstra’s leven, ze worden ook tegen de achtergrond geplaatst van het veranderende Nederland van rond 1900. Hagens journalistieke achtergrond zorgt er bovendien voor dat het dikke boek zeer leesbaar is.

Uit de talloze verhalen over Troelstra komt het beeld naar voren van een man die vele tegenstrijdigheden in zich verenigde en die in uiteenlopende contexten kon functioneren. Troelstra maakte ruzie waar nodig,

en discussiëren kon hij als de beste. Tegelijk werd Troelstra’s leven gekenmerkt door een oneindige hoop op verbetering en een groot doorzettingsvermogen (en soms koppigheid). Teleurstellingen trok hij zich persoonlijk aan, maar altijd slaagde hij erin weer op te krabbelen en door te gaan. Hij was impulsief, maar wist ook goed waar hij met de partij naartoe wilde. Hij was geïnteresseerd in het spiritisme. En hij was socialist, maar een dubbel arbeidersjaarloon was voor hem onvoldoende om van te kunnen leven.

Hagen heeft in de biografie een belangrijke rol toegekend aan Troelstra’s memoires: de vierdelige *Gedenkschriften* (1927-1930). Daarin heeft Troelstra zijn versie van de gebeurtenissen gegeven, een versie die niet altijd afgewogen of de meest volledige was. Troelstra was een man met een groot ego en een neiging tot grote verhalen, en hij schrok er niet voor terug om de beschrijving van zijn leven aan te passen aan zijn eigen ideeën daarover. Zo komt zijn eerste huwelijk er bekaaid van af. De memoires hebben lang de beeldvorming bepaald en Hagen wil met zijn boek daarop een correctie aanbrengen. Soms confronteert Hagen Troelstra’s autobiografie direct met contrasterende visies, meestal van partijgenoten. Daaruit blijkt steeds hoe vanzelfsprekend het was dat verschillende visies naast elkaar bestonden. Hagen heeft dat in zijn boek niet gethematiseerd, het is aan de lezer om er een betekenis aan te geven.

Heeft Hagen met zijn biografie Troelstra’s *Gedenkschriften* gecorrigeerd, zoals hij dat zelf wilde? Hagen geeft vooral een waardevolle aanvulling op Troelstra’s eigen visie. Hij zet Troelstra’s visie als een van de mogelijke visies, in plaats van de definitieve. Hagen blijft wel altijd heel voorzichtig omgaan met zijn hoofdpersoon. *Politicus uit hartstocht* krijgt daardoor meer het karakter van een overzichtswerk dan van een scherpe analyse van de politicus Troelstra. Daarmee heeft de lezer echter ook meteen een mooie schets van Nederland rond 1900 in handen.

MINTE KAMPHUIS

PIET HAGEN, *Politicus uit hartstocht. Biografie van Pieter Jelles Troelstra*, Arbeiderspers, Amsterdam/Antwerpen, 2010, 972 p.